

Zpravodaj Ornitologického klubu při Labských pískovcích

Rok 2006

Číslo 1

Editorial

Milí kolegové ornitologové, přátelé a milovníci přírody, dostává se Vám do rukou první číslo našeho „Zpravodaje Ornitologického klubu při Labských pískovcích“. Troufám si tvrdit, že již samotné založení našeho ornitologického klubu v roce 2004 patří k velmi významné události ochrany přírody na Děčínsku a Šluknovsku. Mám velikou radost, že se naše řady stále rozrůstají a že se plní vše, co jsme si při zakládání našeho klubu předsevzali. Já osobně si kromě těchto bezpochyby vážných a důležitých věcí velmi cením zejména jednoho, totiž možnosti setkávat se v neformální a přátelské atmosféře, možnosti spolu v klidu prodebatovat nejen věci z námi obdivovaného ptačího světa a také možnosti přiučit se něco od ostatních. Proto mě mimořádně mrzí, že naše řady navždy opustili tak vynikající ornitologové Mudr. Vladimír Štill, Blahomír Valenta, Karel Heinrich a také Mgr. Zdeněk Bárta, který zemřel v tomto roce. Už se s námi nikdy nebudou moci podělit o své zkušenosti, zážitky a pozorování. Budou nám moc chybět! Na druhou stranu si

však nelze představit ideálnější místo pro pozorování ptáků než je nebe ...

To, že máme svůj „Zpravodaj“, který by měl vycházet 1 x ročně, je také velký závazek. Chtěl bych vyzvat všechny, aby odhodili stud a skromnost a podělili se s ostatními o své ornitologické zážitky, zkušenosti a pozorování na stránkách našeho periodika.

No a teď už mi nezbyvá nic jiného než **Vám popřát příjemné čtení!**

Pavel Benda

Zemřel Mgr. Zdeněk Bárta, významná osobnost ochrany přírody a zakladatel poválečného výzkumu obratlovců na Děčínsku

Pavel Benda

Dne 30.4.2005 zemřel po dlouhé nemoci ve věku 72 let významný zoolog Mgr. Zdeněk Bárta.

Tento významný zoolog působil na Děčínsku v letech 1956–63, kdy zde vyučoval na základní škole a také spolupracoval s Vlastivědným muzeem v Děčíně. V těchto letech mu učarovala krajina Děčínska a zejména Labské pískovce, které začal s obrovským zápallem a s vysokou odbornou erudicí studovat a dokumentovat. V tomto období vznikla jeho dnes již klasická práce „Ptáci Bohyňských lad“ (1963), dále „K výru velkému (BUBO BUBO) na Děčínsku“ (Ochrana přírody č. 16/1961) a „Příspěvek k poznání avifauny Děčínska“ (Ochrana přírody č. 16/1961).

Jeho zájem o toto území přetrvával i v následujícím období, kdy se i s rodinou přestěhoval zpět na Mostecko, kde nastoupil jako zoolog do Okresního muzea v Mostě. Část výzkumných projektů směřoval do svých oblíbených Labských pískovců. Z tohoto období lze jmenovat například práce „Hnízdí ořešník kropenatý evropský v Labských pískovcích?“ (Zprávy ČSOS č. 19/1974), „Z faunistického výzkumu CHKO Labské pískovce a Landschaftschutzgebiet Sächsische Schweiz“ (Památky a příroda č. 1/1984), nebo „Žije tetřev hlušec, Tetrao urogallus, dosud v Děčínské vrchovině?“ (Sylvia XXIII/XXIV/1987). Bibliografie Zdeňka Bárty je mimořádně rozsáhlá a zahrnuje více jak 200 prací, z oblasti Děčínska jich pochází více než 30. I přes široký záběr od obecné ochrany přírody, přes entomologii, botaniku a historii, bylo těžiště jeho prací ve studiu a dokumentaci obratlovců. Nelze opominout jeho výbornou znalost němčiny, která mu umožnila pracovat s předválečnými literárními prameny a jež mu umožnila navázat intenzivní spolupráci se saskými kolegy v příhraniční oblasti s nimiž společně publikoval i část prací. Četné práce publikoval také v Děčínských vlastivědných zprávách, poslední v roce 1998.

Jeho pouť na tomto světě se uzavřela poslední dubnový den. Dlouhá nemoc mu v posledních letech a zejména měsících

velmi komplikovala komunikaci se svým okolím, přesto byly návštěvy u něj vždy velmi zajímavé, neboť Zdeněk Bárta byl nevysychající studnicí poznání. Troufám si tvrdit, že jeho soukromá knihovna patří mezi nejkvalitnější v severních Čechách a Zdeněk Bárta se jí až do posledních chvil s pečlivostí sobě vlastní věnoval.

Vlevo MUDr. Vladimír Štill, upravo Mgr. Zdeněk Bárta. Foto: Holm Riebe

Severočeská pobočka České společnosti ornitologické

**Petr Lumpe
(předseda Severočeské pobočky ČSO)**

Na území severních Čech působí od roku 2001 Severočeská pobočka České společnosti ornitologické. Je to nejmladší pobočka ČSO, jejímuž založení předcházela mnohá jednání a jež vznikla především na popud výboru ČSO, neboť z organizačního hlediska je zapotřebí, aby některé aktivity společnosti byly řízeny na regionální úrovni. Týká se především zabezpečování různých akcí, ať již odborného (mapování hnízdních populací, sčítání vodního ptactva) nebo populárního (Vítání ptačího zpěvu, ptačí festivaly) rázu. Lidé z poboček mají k sobě blíže a jsou schopni pružněji reagovat na některé úkoly.

Regionální pokrytí Severočeské pobočky je poněkud rozsáhlejší, než by se dalo očekávat, neboť kromě kraje Libereckého a Ústeckého zahrnuje i severní část kraje Středočeského. Je to především z důvodu absence Středočeské pobočky, jejíž vznik je prozatím v nedohlednu a navíc mají jednotlivé okresy většinou i geograficky blíže k přilehlým sousedním krajům.

Činnost pobočky je v současné době zaměřena na několik výzkumných a osvětových projektů, probíhajících na

celém území naší republiky, většinou se svým regionálním koordinátorem. Členové, kterých je v současné době 83, jsou sdruženi do několika regionálních buněk (liberecká, mělnická, českolipská) nebo patronátních skupin pro vyhlášené ptačí oblasti (Labské pískovce, Jizerské hory, Českolipsko - Dokeské pískovce a mokřady). Právě do těchto malých sdružení je soustředěna hlavní část práce pobočky, neboť v rámci tak rozsáhlého území, jakým zájmová oblast pobočky je, je spolupráce všech členů téměř nemožná.

Kromě centrálně organizovaných akcí se již podvkráte podařilo uskutečnit společnou odchytovou akci v Jizerských horách (akce Jizerka 2006 bude v termínu 15. - 23. 9. 2006), která je určena nejen kroužkovatelům, ale hlavně ornitologické veřejnosti, která má tak možnost seznámit se s ptáky zblízka a případně popřemýšlet, zda by se ve své další činnosti nechtěli vydat právě touto cestou. Navíc je to vítaná příležitost pro seznámení členů mezi sebou a zdroj informací a zkušeností pro všechny zúčastněné.

Severočeská pobočka vydává podle potřeby minimálně jednou za rok zpravodaj Kominíček, kde jsou uvedeny důležité informace, zápisy ze schůzí apod. Pobočka má i vlastní internetové stránky, které najdete na adrese: **www.cso-severoceskapobočka.wz.cz**. Zde je k dispozici např. přehled pozorování, kontaktní adresy, knihovna, fotogalerie či přihláška do pobočky. Členství je bezplatné.

Zimující ptactvo na dolním Labi v lednu 2005

Vladimír Čeřovský

(regionální koordinátor IWC pro severní Čechy)

V severních Čechách patří mezi nejvýznamnější zimoviště vodních ptáků řeka Labe, která v posledních desetiletích již nezamrzá a poskytuje tak ptákům potravu a místo k odpočinku i za nejsilnějších mrazů, kdy jsou stojaté vody zamrzlé. V závislosti na počasí ve střední a severní Evropě pak můžeme na Labi pozorovat různě početné skupiny vodních ptáků a to od nejběžnějších druhů vyskytující se ve stovkách až tisících (např. lyska černá, kachna divoká) až po

vzácné severské druhy, objevující se u nás jednotlivě jednou za několik let (např. labuť zpěvná, turpani, kajka mořská, morčák prostřední, orel mořský aj.). Málokterý z obyvatel žijící v okolí této krásné řeky si uvědomuje, kolik vzácných a ojedinelých druhů ptáků je možné na této řece v zimě pozorovat a to poměrně bez obtíží a na malou vzdálenost. Mnohdy jde o „exoticky“ vyhlížející ptáky, které mohou zaujmout i úplně laiky svým nápadným zbarvením (např. ledňáček říční, hoholka lední, morčáci aj.).

V posledních letech hodně diskutovaným druhem je kormorán velký, jehož narůstající počty v zimním období vyvolávají nevoli především v řadách rybářů. Ačkoliv trend početnosti je v posledních 10 letech stoupající, škody na rybách způsobené tímto druhem jsou na velkých řekách rozhodně méně významné než na chovných rybnících a sádkách.

Zimujícím ptáků na dolním toku Labe je věnována poměrně značná pozornost už několik desetiletí a to především díky programu Mezinárodního sčítání vodních ptáků, do kterého se v minulosti zapojovala řada amatérských i profesionálních ornitologů. Mezi nestory v tomto oboru patří v severních Čechách např. pan Jiří Vondráček z Ústí n.L., nebo pan Stanislav Chvapil z Roudnice n.L.

Mezinárodní sčítání vodních ptáků (The International Waterbird Census – zkr. IWC) je mezinárodní monitorovací program, který probíhá na území ČR již od

Foto: Jan Šmucar

roku 1967. Hlavním cílem programu je monitoring početnosti vodních ptáků na základě konstantní metodiky. Získané údaje jsou využívány pro stanovení velikosti populací jednotlivých druhů, vysledování jejich změn a k vytipování mezinárodně významných lokalit vodního ptactva, včetně navržení opatření k jejich ochraně. Program také usiluje o šíření

obecného povědomí o významu vodních ptáků a jimi obývaných biotopů.

V současné době je Mezinárodní sčítání vodních ptáků organizováno ve více než 100 státech 5 kontinentů. V ČR stejně jako v ostatních evropských státech probíhá vždy v polovině ledna. Kromě toho je u nás organizováno sčítání vodních ptáků v říjnovém a dubnovém termínu, které přináší další cenné údaje nejen o početnosti protahujících ptáků, ale i o početnosti našich hnízdních populací.

V lednu 2005 se v ČR do tohoto programu zapojilo více než 200 dobrovolných sčítatelů a to na celkem 567 lokalitách. Sčítání tedy proběhlo v historicky největším rozsahu. Na úseku dolního Labe (Ústí n.L. – zdymadla až Hřensko – st. hranice) se do sčítání zapojilo 6 sčítatelů - jmenovitě: Jiří Vondráček, Václav Vysoký, Pavel Benda, Jiří Marek, Pavel Majer a Vladimír Čerovský.

Bližší informace lze nalézt na webové stránce IWC www.iwccz.wz.cz. Pomocí této webové stránky se také může každý zájemce přihlásit ke sčítání dosud neobsazených lokalit - v severních Čechách nejsou dosud pokryty např. některé úseky Ohře, Ploučnice a řada rybníků na Děčínsku. Zájemci se mohou přihlásit i prostřednictvím autora tohoto článku.

ČR se také od roku 2001 pravidelně zapojuje do programu Mezinárodního sčítání nocovišť kormorána velkého, který probíhá ve stejném termínu jako Mezinárodní sčítání vodních ptáků, tj. v polovině ledna. Narozdíl od něho se ale provádí v podvečerních hodinách a na předem vytipovaných shromaždištích, které využívají kormoráni k nocování. Kromě lednového termínu, který je mezinárodní, se v ČR provádí sčítání každý měsíc od října do března.

V ý s l e d k y

Tab. č. 1: Souhrnné výsledky Mezinárodního sčítání vodních ptáků na Labi v úseku Ústí n.L. - zdymadla až Hřensko-státní hranice (15-16.1. 2005)

D r u h	S a m c ů (♂)	S a m i c (♀)	C e l k e m
Potápka malá (<i>Tachybaptus ruficollis</i>)	-	-	11
Kormorán velký (<i>Phalacrocorax carbo</i>)	-	-	140
Volavka popelavá (<i>Ardea cinerea</i>)	-	-	32
Labuť velká (<i>Cygnus olor</i>)	-	-	17
Kachna divoká (<i>Anas platyrhynchos</i>)	415	251	666
Polák velký (<i>Aythya ferina</i>)	10	2	12
Polák chocholačka (<i>Aythya fuligula</i>)	1	0	1
Morčák velký (<i>Mergus merganser</i>)	1	1	2
Lyska černá (<i>Fulica atra</i>)	-	-	203
Racek stříbřitý/bělohlavý (<i>Larus argentatus/cachinnans</i>) *	-	-	1
Racek chechtavý (<i>Larus ridibundus</i>)	-	-	62
Ledňáček říční (<i>Alcedo atthis</i>)	-	-	1

* odlišení druhů *L. argentatus* a *L. cachinnans* je v praxi velmi komplikované

Tab. č. 2: Souhrnné výsledky Mezinárodního sčítání nocovišť kormorána velkého na Labi v úseku Litoměřice až Hřensko-státní hranice (15-16.1. 2005)

Nocoviště	Počet	Sčítatel
Hřensko	0	Benda P., Marek J.
Prostřední Žleb	96	Benda P., Marek J.
Nebočady	0	Benda P., Marek J.
Přerov	57	Čeřovský V.
Velké Březno	0	Čeřovský V.
Svádov I	0	Čeřovský V.
Svádov II	2	Čeřovský V.
Trmice	0	Čeřovský V.
Lovosický ostrov	241	Čeřovský V.
Píšťanské jezero	38	Čeřovský V.
C e l k e m	434	

Z á v ě r

Celkově lze zjištěné počty vodních ptáků hodnotit jako podprůměrné, také druhové spektrum je relativně chudé. Nápadná je absence některých druhů kachen, popř. jejich neobvykle nízká početnost (hohol severní, morčák velký, oba druhy poláků).

Také počty zjištěných kormoránů na nocovištích jsou výrazně nižší než v minulých letech, řada tradičních nocovišť (např. Nebočady, Svádov II) nebyla ptáky prakticky obsazena.

Tyto skutečnosti lze pravděpodobně vysvětlit neobvykle teplým počasím v 1. polovině ledna, kdy maximální teploty vystupovaly opakovaně přes + 10°C.

P o u ž i t é z d r o j e

- webová stránka IWC <http://www.iwccz.wz.cz>
- archiv výsledků (AOPK ČR – str. Ústí n.L.)

Výsledky monitoringu Ptačí oblasti Labské pískovce

Pavel Benda

Jednou z povinností vyplývajících z vyhlášení Ptačí oblasti je monitoring druhů, pro které byla tato oblast vyhlášena. Jedná se o sokola stěhovavého, výra velkého, datla černého a chřástala polního. Každý druh se sleduje v rámci

určité metodiky a v určeném období. Např. sokol stěhovavý a výr velký vyhledáváním hnízdišť, chřástal polní a datel černý na předem stanovených trasách.

Výsledky za rok 2005 jsou následující:

- **sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*)** – 8 obsazených teritorií
- **výr velký (*Bubo bubo*)** – 6 obsazených teritorií

Kresba: Petr Nesvadba

- **chřástal polní (*Crex crex*)** – v rámci 1. sčítacího termínu – 27 volajících samců na monitorovacích liniích (Libouchec – 5, Rájec – Tisá – 11, Sněžník 1, Mezná – 1, Vysoká Lípa – 5, Všemily – 4); v rámci 2. sčítacího termínu – 24 volajících samců na monitorovacích liniích (Libouchec – 3, Rájec – Tisá – 11, Sněžník – 2, Mezná – 0, Vysoká Lípa – 5, Všemily – 3),

- **datel černý (*Dryocopus martius*)** – 6 obsazených teritorií na monitorovacích liniích + 4 na liniích v rámci Jednotného programu sčítání ptáků ČR (oblast Mezná a oblast Janské).

Monitoring dalších druhů ptáků

Pavel Benda

Správa CHKO Labské pískovce sama nebo ve spolupráci s dalšími ornitology se, kromě druhů kvůli kterým byla vyhlášena Ptačí oblast, zabývá i pravidelným sledováním dalších druhů ptáků, které jsou pro nás významné.

Zde jsou výsledky:

- **jeřáb popelavý (*Grus grus*)** – hnízdění 2 párů (Velký rybník, Světlík)

Foto: Petr Lumpe

- **sýček obecný (*Athene noctua*)** – v letošním roce bylo zahájeno dvouleté (2005 – 2006) celostátní mapování sýčků. My se zabýváme sledováním hnízdní populace ve městě Děčíně, kde je zajímavá „paneláková“ populace (Boletice, Želenice, Staré město, Březiny, Kamenická ulice, Jílové u Děčína). V letošním roce jsme slyšeli celkem 3 sýčky (2 na Starém městě a 1 v Želenicích). Je však nutno

podotknout, že skutečný stav populace sýčka bude významně vyšší, neboť např. v Boleticích, kde jsme zde pravidelně slyšeli 2 – 3 volající samce, jsme v letošním roce neslyšeli žádného, nebo např. v Březinách jsme letos neslyšeli žádného sýčka, ale do ZOO byla letos přinesena vypadlá mláďata. Přivítali bychom spolupráci dalších ornitologů

- **tetřívek obecný (*Lyrurus tetrix*)** – v oblasti Labských pískovců mezi Sněžníkem a Tisou celkem 4 tokající kohoutci. Ve vojenském prostoru Tisá (mimo CHKO Labské pískovce) – celkem 6 tokajících kohoutků.

Praktická opatření na podporu vybraných ptačích druhů, realizovaných v roce 2005 v rámci Programu péče o krajinu (PPK)

Vladislav Kopecký

Každým rokem je část finančních prostředků, které má Správa CHKO Labské pískovce k dispozici pro udržení a zlepšení stavu přírodního prostředí či na opatření k podpoře populací zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů, určena na opatření pro podporu ohrožených druhů ptáků. V roce 2005 byla věnována částka přes 100 000,- Kč na akce, jejichž cílem bylo udržení vhodného biotopu, vytvoření hnízdních příležitostí, či zajištění klidu na hnízdišti.

Ochrana hnízd sokola stěhovavého před rušením či případným vykradením

Každoročně na území CHKO Labské pískovce probíhá hlídání hnízd sokola stěhovavého před rušením nebo případným vykradením. V loňském roce byla střežena 3 hnízda – dvě v kaňonu Labe a jedno v okolí Ostrova. V Ostrově bylo využito dobrovolných strážců, kteří byli získáni ve spolupráci s Klubem ochrany dravců a sov při sdružení Děti Země. Vždy v týdenních intervalech se střídali cca 4 dobrovolníci. Sokoli na tomto hnízdě úspěšně vyvedli 4 mladé. V kaňonu Labe zahnízdili sokoli na dvou místech. O zajištění klidu na těchto lokalitách se staral dobrovolný strážce p. Jan Kampf. Bohužel ani v jednom případě se nepodařilo z přirozených příčin (predace) vyvést mladé.

Výroba výstražných tabulek o hnízdění ohrožených druhů ptáků

Do okolí hnízdišť vybraných druhů ptáků (jedná se zejména o sokola stěhovavého, příp. výra velkého či čápa černého) jsou umísťovány informační tabule, které mají za cíl informovat veřejnost o nutnosti nevstupovat do vymezeného prostoru a zachovávat klid, aby bylo zajištěno úspěšné vyhnízdění. Správa dříve využívala zalaminovaného kancelářského papíru A4. Tento způsob se příliš neosvědčil. Z tohoto důvodu bylo jednou z akcí PPK v minulém roce výroba 30 ks trojjazyčných tabulí na plastovém podkladu.

Odstranění náletu a likvidace třtiny křovištní v připravovaném ZCHÚ Vřesoviště u Bynovce

Cílem tohoto opatření je zlepšení stanovištních podmínek pro skřivana lesního a vzácné a ohrožené druhy hmyzu. Správa CHKO Labské pískovce zajistila již v roce 2004 odstranění náletových dřevin z poloviny plochy bývalé lesní školky. V roce 2005 bylo provedeno vyřezání dřevin na zbylé části. Bylo ponecháno pouze několik soliterních borovic a bříz. Dalším krokem byla redukce třtiny křovištní postříkem selektivním herbicidem Galant super a likvidace výmladků břízy bělokoré v řádcích či větších seskupeních herbicidem Roundup.

Výroba a instalace hnízdních budek pro morčáka velkého

Morčáci velcí pravidelně zimují v kaňonu Labe a v devadesátých letech minulého století zde bylo prokázáno i hnízdění. Správa CHKO Labské pískovce se rozhodla podpořit další možné zahnízdění výrobou a instalací 10 hnízdních budek. Výrobu zajistil Mgr. Vít Friml ze Chřibské, instalaci v terénu ZOO Děčín.

Výroba a instalace hnízdních budek pro sýčka obecného a pro některé druhy pěvců

Cílem tohoto opatření bylo vytvoření hnízdních příležitostí pro sýčka obecného a některé druhy pěvců. Celkem bylo vyrobeno 10 speciálních budek pro sýčka a 50 budek pro drobné pěvce. Jako v předchozím případě zajistil výrobu Mgr. Vít Friml z Chřibské a instalaci v terénu ZOO Děčín. Budky pro sýčka byly umístěny v České Kamenici a

Jílovém. Budky pro drobné pěvce byly vyvěšeny např. v připravované PR

Foto: Pavel Benda

Pastýřská stěna, v některých přírodních rezervacích a na některých místech vytipovaných Správou CHKO Labské pískovce.

Přežijí břehule říční (*Riparia riparia*) na Děčínsku?

Pavel Benda

O současném truchlivém stavu břehulí na Děčínsku a Šluknovsku jsem již referoval v Děčínských vlastivědných zprávách 2/2004. V roce 2005 byla opět obsazena hnízdní lokalita v nábrežní zdi na pravém břehu Labe u mostu u

Foto: Pavel Benda

bývalého Atlantiku. Zde jsem zjistil 2 obsazené nory, resp. drenážní roury. Spolu s kolegou Milošem Trýznou jsme zde 6.7. okroužkovali celkem 4 břehule,

z toho 1 letošní mládě (mláďata už byla vyvedena).

V tomto roce došlo také k rekonstrukci této nábrežní zdi dále po proudu (cca 200 m) v prostoru vedle budovy, kde sídlí firma České přístavy a.s. Po dohodě s Povodím Labe a. s., které vyšlo mé iniciativě velmi vstříc, bylo do této zdi zabudováno celkem 10 nových umělých hnízdnicích nor pro břehule. Snad by se tím mohla hnízdnicí populace na této lokalitě stabilizovat, což se ukáže již v nadcházející hnízdnicí sezóně.

Výjimečné pozorování orlovce říčního (*Pandion haliaetus*)

Pavel Benda & Václav Šena

Orlovec říční patří k poměrně dobře známým a v terénu dobře determinovatelným druhům. Myslíme, že asi většina z nás se s ním již někdy při

Kresba: Ute Michel

jeho jarních či podzimních tazích setkala. Proč tedy o orlovcích píšeme? V letošním roce došlo k velmi zajímavému pozorování, kdy jsme a nezávisle i další ornitologové, opakovaně pozorovali orlovce v termínu 16.5. – 25.5. 2005 v oblasti Velkého rybníka u Rybníště. Jednalo se o pár, který intenzivně tokal, prováděl vzdušné hry, pářil se, nosil ryby na hnízdo, samice dokonce v hnízdě i seděla. Musíme se přiznat, že to byl pro nás zážitek jako z jiného světa! Pro prvního z autorů tohoto příspěvku to bylo i velké zadostiučinění, neboť on v roce 2002 inicioval vybudování umělého hnízda na sloupu vysokého napětí ve spolupráci se Severočeskou

energetikou a.s., na kterém se právě odehrávala část hrátek orlovců. Bohužel k hnízdění nedošlo, zatím ...

Z České republiky jsou známa pouze historická data o hnízdění z 19. stol., ve 20. stol. hnízdění nesporně doloženo nebylo. Nejbližší hnízdiště se nacházejí v Německu v Sasku. To je i důvod našich nadějí do budoucna, neboť jsme v rámci ČR nejbližší současné jižní hranici hnízdního rozšíření ve střední Evropě. Příští rok již budou pozorováni ptáci pohlavně dospělí.

Vrátí se ledňáček říční (*Alcedo atthis*) na Jílovský potok?

Pavel Benda

Lokalita asi 100 m nad přehradou na Jílovském potoce u Děčína – Bynova patřila k tradičním a stabilně obsazovaným hnízdištím ledňáčka. Já jsem zde např. 20.7. 1991 kroužkoval mládě, které bylo kontrolně odchyceno 13.9. téhož roku u Třeboutic na Litoměřicku. Bohužel při úpravách koryta Povodím Ohře a.s. bylo toto hnízdiště zcela zničeno. Za to dostalo Povodí Ohře pokutu od České inspekce životního prostředí a příkaz k nápravě. Proto jsem se spolu s pracovníky Povodí vydal hledat jinou lokalitu, kde by se nechalo vybudovat nové hnízdiště. Jílovský potok

Kresba: Petr Nesvadba

díky tvrdé regulaci bohužel neposkytuje příliš vhodných míst, kde by se nechal realizovat náš záměr. Přesto se nám podařilo najít poměrně vhodné místo cca 70 m proti proudu od původního hnízdiště. Zde tedy byl ručně stržen břeh v několikametrové délce, tak aby si v něm mohl ledňáček vyhloubit svou hnízdní noru. Pokud ovšem ledňáček tuto novou lokalitu nepřijme Povodí Ohře se zavázalo, že obnoví původní lokalitu v plném rozsahu. Je potřeba podotknout, že zaměstnanci této organizace projevili lítost nad zničením hnízdiště, ke kterému došlo zejména díky neznalosti a plně spolupracovali na nápravě.

Další hnízdiště ledňáčka říčního na Jílovském potoce se nachází cca 100 m od ústí do Labe na pravém břehu u silničního mostu přes tento potok.

Vytváření hnízdních příležitostí pro morčáky velké (*Mergus merganser*)

Pavel Benda

Morčák velký hnízdil na Děčínku zatím pouze jednou, a to v roce 1994 na Labi v prostoru Hřensko – Schöna, kde byla pozorována samice vezoucí na hřbetě mládě. Morčáci jsou jinak na nezamrzajícím Labi každoročními a dle průběhu zimy, poměrně hojnými zimními hosty. V ČR bylo hnízdění prokázáno již několikrát a v současné době vznikla i pravidelně hnízdící populace na severní Moravě, zejména na řece Olši. V této oblasti mají kolegové ornitologové velmi dobré zkušenosti s vyvěšováním hnízdních budek pro morčáky. Na základě jejich zkušeností se Správy CHKO Labské pískovce a CHKO České středohoří rozhodly pokusit se i na našem území vytvořit hnízdní populaci vyvěšením speciálních „morčáčích“ budek. Celá akce byla financována z „Programu péče o krajinu“. Výrobu zajistil člen našeho klubu Vítek Friml a další členové našeho klubu Roman Řehák a Olda Rajchl se ujali mimořádně obtížného vyvěšování budek v terénu. Musím podotknout, že při transportu budky na místo instalace ji museli nést dva statní chasníci, a to ještě s četnými přestávkami ... Dokážete si tedy představit, jak náročné bylo vyvěšování těchto bud (záměrně již nepoužívám slovo budka) na stromy. Nicméně chlapeci za využití šoupákovsko – brhlíkovského

pohybu po kmenech vše zdárně a bez problémů zvládli. Bylo vyvěšeno celkem 20 bud hlavně na Labe a menší část také na Ploučnici, kde morčáci v menším počtu také zimují.

Foto: Pavel Benda

Vzácný ptačí host na Děčínku

**Pavel Benda, Roman Řehák
& Oldřich Rajchl**

Dne 10.10. 2005 byl v areálu Kovošrotu v Děčíně nalezen zraněný a hned na první pohled neobvyklý ptačí druh, který byl dodán do ZOO v Děčíně. Ukázalo se, že se jedná o mladou potáplici severní (*Gavia arctica*). Ta bohužel i přes veškerou péči o tři dny později uhynula. Potáplice severní patří na Děčínku k nepravidelným a ojedinělým hostům, zejména v podzimním a zimním období, a to hlavně na řece Labi.

Foto: Pavel Benda

Areál Kovošrotu patří pro ptáky, kteří táhnou v noci k velmi nebezpečným místům, neboť díky intenzivnímu nočnímu osvětlení je pro ptáky smrtící pastí. Potáplice severní není jediným druhem, který svou pouť skončil tímto tragickým

způsobem, máme doloženo, že podobně skončili i dva bukáčci malí, nebo chřástal vodní. Zde je nutno se vši vážností podotknout, že je to opravdu jen špička pomyslného ledovce, neboť o naprosté většině zraněných a zejména uhynulých ptáčích se vůbec nedozvíme.

Obnova rybníků u Karlovky

Pavel Benda

V letošním roce (2005) započala rekonstrukce Velkého a Malého rybníka u Karlovky u Malé Bukoviny. Bezpochyby tím vznikne další zajímavá ornitologická lokalita, která bude součástí soustavy, do které patří stávající rybník v Karlovce a v nedávné době obnovené další 4 rybníky v areálu bývalé farmy na chov hus. Obnovená soustava celkem 7 rybníků navazuje na významné mokřady na Českolipsku poblíž Stružnice. Mohlo by se tím iniciovat hnízdění některých druhů ptáků, např. čápa bílého, jeřába popelavého, kopřivky obecné a dalších vodních ptáků.

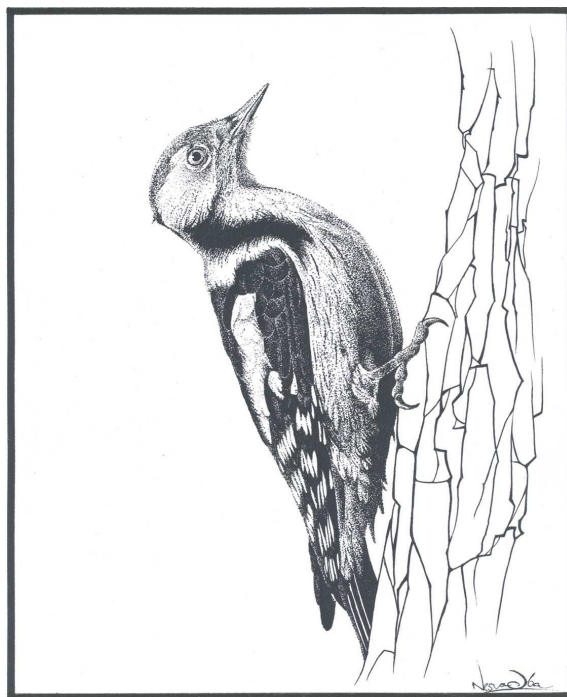
Vzpomínám, kdy jsem s kolegou Jiřím Markem navštívil tuto lokalitu v červnu 1993, kde jsme pozorovali kromě jiného potápku rudokrku (pouze samce, který intenzivně tokal) nebo bernešku tmavou (1 jedinec). Tato oblast je také jediná, kde se dají každoročně pozorovat v době hnízdění kopřivky obecné. Věnujte prosím pozornost této lokalitě!

Strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*)

Pavel Benda

V první třetině dubna 2005 se části členů našeho ornitologického klubu naskytl velmi pěkný ornitologický zážitek. Již více než 5 let sleduji velmi zajímavou populaci strakapoudů prostředních pod výrazným skalním útvarem Vrabinec u obce Hoštice nedaleko Nebočad (CHKO České středohoří). V letošním roce jsme podnikli exkurzi na tuto lokalitu a mohli jsme pozorovat minimálně 3 páry těchto u nás velmi vzácných šplhavců. Dokonce jsme měli možnost pozorovat i páření. Nutno poznamenat, že já jsem na této lokalitě pozoroval vždy maximálně 2 páry! Jelikož jsem byl správně nažhaven, vyrazil

jsem druhý den do oblasti Staré a Nové Bohyně u Malšovic. V tomto prostoru udával výskyt strakapoudů prostředních již pan Bárta. Já jsem sice tuto oblast již dříve několikrát navštívil, ale strakapoudy jsem nikdy nezjistil. Jenže tentokrát se se strakapoudy doslova roztrhl pytel. V podstatě, kde jsem se zastavil, tam se okamžitě objevil jeden nebo většinou celý pár !

Kresba: Petr Nesvadba

Pro vyhledávání strakapoudů prostředních je nutno dodržet několik zásad:

1 - nutno vytipovat vhodné porosty s vysokým zastoupením dubů. Důležité jsou zejména staré a tzv. přestarlé duby.

2 - nutno načasovat návštěvu do období toku, resp. do období, kdy strakapoudi reagují na hlasovou provokaci. Jak je již výše uvedeno jedná se o začátek dubna, ale myslím, že je vhodný termín ještě dříve, odhaduji tak od půlky března (dle počasí).

3 - mě se velmi osvědčilo využívat magnetofon s provokující nahrávkou hlasu strakapouda prostředního. Pokud je vhodné období, troufám si tvrdit, že pokud jsou strakapoudi na lokalitě, prakticky okamžitě zareagují tím, že přiletí (většinou celý pár) k místu odkud je hlas pouštěn.

Všiml jsem si také, že pokud jsou na lokalitě strakapoudi prostřední většinou ostatní ptáci (strakapoud velký, sojka obecná apod.) na hlas nereagují, protože

jej znají. Pokud ovšem není lokalita obsazena, jiné druhy většinou podrážděně reagují. Není se čemu divit, neboť hlas strakapouda prostředního je opravdu velmi zvláštní ... Je také velmi zajímavé, že strakapoud prostřední dokáže být velmi nenápadný, resp. prakticky neviditelný po celý rok. Například lokalita Stará a Nová Bohyně je tímto druhem obsazena poměrně početně a kontinuálně, přesto jeho přítomnost dlouhodobě unikala jinak vynikajícímu terénnímu ornitologovi Jirkovi Markovi, který zde bydlí a pravidelně sleduje ornitofaunu tohoto území. Teprve při společné pochůzce je poprvé uviděl.

Do budoucna počítám s pravidelným monitoringem tohoto území, resp. s upřesněním počtu párů a zejména s plošným rozšířením. Myslím, že bude zajímavé zjistit kam až jsou strakapoudi prostřední rozšířeni, a to jak v oblasti navazující na Starou a Novou Bohyni a také v oblasti Vrabince. Já se pokouším nalézt strakapoudy prostřední i na jiných lokalitách, zejména v oblasti Labských pískovců, ale zatím marně. Stálo by za to prohlédnout oblasti na Českokamenicku, kde by mohly být vhodné lokality. Doufám, že alespoň část členů Ornitologického klubu při Labských pískovcích se zapojí do monitoringu tohoto velmi zajímavého a skrytě žijícího ptačího druhu.

Střelnice na kraji Evropy aneb Jak se žije ptákům na Maltě

Richard Nagel

Je sobotní deštivé ráno začátkem dubna. Hrabeme se s mou přítelkyní ze spacáků, když tu náhle prořízne do té doby pokojnou ranní atmosféru ohlušující výstřel z brokovnice. A za chvíli další a další. Máme pocit, že co nevidět nějaký ten brok „koupíme“ taky. Celý den si pak ve stanu připadáme jako uprostřed frontové linie. Střelba utichá až pozdě odpoledne. A to nejsme ani v Čečensku ani v Iráku, ale na území jednoho ze států Evropské unie - Malty! Prostě jsme se jen v nesprávný čas ocitli na nesprávném místě: obyvatelé maltských měst vyrazili na víkend na venkov a jejich hlavní zábavou je střílení ptáků vracejících se z afrických zimovišť na hnízdiště v severní a střední Evropě. Za těch několik dní tady

už jsme si na občasné výstřely pomalu zvykli, ale dnešní „kanonáda“ nás svou intenzitou přeci jen trochu překvapila...

Země památek, moře a slunce

Trávili jsme na Maltě několik dní na přelomu března a dubna loňského roku. Do tohoto zajímavého ostrovního ministátu (rozloha celého souostroví je jen 316 km², což je ještě o něco méně než např. rozloha CHKO Labské pískovce + NP České Švýcarsko) ve Středozemním moři se jezdí (spíš létá) v podstatě ze dvou důvodů: milovníci historie přijíždějí obdivovat starobylé památky z pravěkých a ranně křesťanských dob či z období legendárních maltézských rytířů, od května do září pak Malta nabízí přímo ideální podmínky pro milovníky koupání v moři a opalování pod žhavým, téměř už africkým sluncem.

Příroda v defenzivě

My jsme se však rozhodli oželeť koupání a slunění a vedle prohlídky historických památek jsme byli zvědaví také na místní přírodu. Začátek dubna, který teplotně i fenologicky odpovídá našemu květnu, je pro takto pojatou návštěvu ideálním obdobím. Po pravdě řečeno, divoké přírody na Maltě, vzhledem k miniaturní rozloze a intenzivnímu osídlení a využívání zdejší krajiny člověkem od pravěkých dob, už příliš není. Původní druhy rostlin a zvířat nacházejí svá útočiště jen na těch nejnepřístupnějších místech, jakými jsou např. strmé vápencové útesy na mořském pobřeží, nebo ve dvou maltských přírodních rezervacích (Ghadira Nature Reserve a Is-Simar Nature Reserve), které ovšem mají jen mizivou rozlohu (několik stovek m²). Ani tyto rezervace tak příliš nezlepšují tristní situaci, ve které se ocitla místní divoká příroda.

Střílny kam se podíváš...

Jednu z nejohroženějších skupin živočichů představují právě ptáci. Jak jsme se přesvědčili na vlastní oči a uši (naštěstí ne na vlastní kůži...), střílení a chytání ptáků je na Maltě doslova národním sportem, který se přes veškeré úsilí vládních i nevládních organizací (např. BirdLife Malta) nedaří účinně eliminovat. Na úkryty střelců (primitivní

zděné přístřešky) jsme naráželi na každém kroku, často jsou od sebe vzdáleny jen několik desítek metrů, všechny jsou lehce dostupné, některé stojí na dohled od silnic. Střelcům nahrává také příhodný terén, který je jen mírně zvlněný a přehledný (vzrostlé stromy v krajině prakticky chybí). Stačí jen vypustit loveckého psa, který vyplaší ptáky ukryté v křovinách, a pak už jen zamířit a střelit. Střílí se na vše, co má křídla, včetně drobných pěvců. Výsledkem této zřejmě dlouhotrvající střelecké vášně místních obyvatel tak dnes je např. to, že v současné době na Maltě pravidelně hnízdí jen asi 20 druhů ptáků (!!!), většinou drobných pěvců. Nehnízdí zde žádný druh dravce a pokud se někdy nějaký objeví, je okamžitě zastřelen. Jinde běžní ptáci jako např. nám velmi dobře známá pěnka, patří na Maltě k raritním druhům.

NATURA 2000 na Maltě

Po přečtení výše uvedených řádek snad nikoho nepřekvapí, že na Maltě je v rámci přípravy soustavy NATURA 2000 navrženo jen 6 ptačích oblastí, které zaujímají celkem jen 2,4% rozlohy státu (méně navrhl jen Kypr: jen 2 ptačí oblasti zabírající 1,2% rozlohy státu, pro srovnání: navržené ptačí oblasti v České republice zabírají 8,8%). I přesto, že Malta, stejně jako Česká republika, vstoupila v roce 2004 do Evropské unie, a ochrana ptáků by se tak měla řídit i zde směrnici 79/409/EHS („Směrnice o ptácích“), která mimo jiné zakazuje lov všech druhů ptáků v období rozmnožování a u stěhovavých druhů i během období jejich stěhování před rozmnožováním, zůstává před maltskými ochránci přírody v této oblasti ještě pořádný kus práce.

Co s tím?

Nadějným krokem správným směrem jsou jistě vedle „klasických“ nástrojů ochrany přírody (legislativa, územní a druhová ochrana, výzkum a monitoring apod.) také výchovně vzdělávací ekologické programy pro školní děti, které snad probudí v nejmladší generaci pocit nutnosti šetrného přístupu k přírodnímu bohatství své země. Správně vedená a efektivní komunikace s cílovými skupinami, výchovná a osvětová práce totiž mnohdy udělají pro přírodu víc práce

než sebezpečněji formulované zákony, vyhlášky a směrnice. Přejme maltským kolegům hodně úspěchů v jejich nelehkém úsilí o záchranu tamního přírodního dědictví.

Více informací na www.birdlifemalta.org,
<http://europa.eu.int/comm/environment/nature/home.htm>

Autor je pracovníkem Správy NP České Švýcarsko, kde má na starosti oblast ekologické výchovy.

Foto: Richard Nagel

Ptáci, jako např. jirččky, mohou na Maltě hnízdit jen na těch nejneprístupnějších místech (vápencová skalní brána Blue Grotto)

Ilustrační foto: Jan Šmucar